

Бокша А.А., Сорочинська О.А.

Житомирський державний університет імені Івана Франка (України)

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ НАСТУПНОСТІ НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Характерною ознакою сучасних змін у системі української освіти є її реформування на засадах наступності та неперервності. Найефективніше даний процес здійснюється, при наявності прямих зв'язків між різними гілками освіти (дошкільної і шкільної), які допомагають ліквідувати прогалини у змісті освіти та структурі навчального процесу.

У законі України про освіту говориться про те, що саме наступність – одна з обов'язкових умов, що забезпечує здійснення неперервності процесу здобуття знань, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних ступенях освіти.

Сучасний стан проблеми наступності характеризується різнобічністю охоплення багатьох питань та неоднозначністю їх трактування і має комплексний, міждисциплінарний характер.

Аналіз останніх досліджень. Проблема наступності, ураховуючи її багатоаспектність, завжди була предметом філософських, психолого-педагогічних, соціальних досліджень, і є фундаментальною категорією. Ґрунтовні результати дослідження проблеми реалізації наступності знаходимо в працях Ю. Бабанського, В. Башаріна, В. Безпалька, А. Беляєвої, Б. Гершунського, С. Годника, С. Гончаренка, А. Литвина, М. Махмутова, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, Д. Ягфарова та ін.

Поняття «наступність у навчанні» вперше отримало теоретичне обґрунтування в працях Е. Баллера, М. Махмутова, В. Сластьоніна та ін., ставши згодом предметом багатьох досліджень у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Проблема наступності вивчення природознавства досліджувалася

такими вченими, як Т. Ковальчук, В. Лисенко, Д.Струннікова та ін., однак не зважаючи на багаточисельні дослідження дана проблема не втратила своєї актуальності і залишається не до кінця дослідженою.

Враховуючи актуальність питання наступності вивчення природознавства між дошкільною і початковою гілками освіти **метою нашої статті** є розкрити сутність поняття наступності в навчанні, розглянути різні підходи до визначення даного поняття.

Результати дослідження. Поняття наступності в педагогічній літературі має достатньо різносторонній діапазон тлумачень, проте, в основному, автори сходяться в тому, що наступність передбачає певну послідовність і поетапність знань, умінь, навичок, способів діяльності, якими має оволодіти учень "по вертикалі" навчання. У цьому понятті виділяють три взаємозв'язані елементи: необхідний зв'язок і співвідношення меж частинами даної освітньої галузі на різних етапах навчання; взаємозв'язок методів, прийомів, форм навчання; певні послідовно зростаючі вимоги до результативності навчання, виховання, розвитку [1, с. 95].

На думку К. Делікатного, наступність передбачає зв'язок минулого, сучасного й майбутнього, що дає змогу поєднувати нові форми і способи навчальної діяльності зі старими, здійснювати заміну їх більш досконалішими, знаходити нові методи та засоби навчання [6].

У свою чергу, С. Годник розглядає наступність як закон функціонування всіх спеціально організованих, керованих процесів і вважає, що без наступності неможливий поступальний прогресивний розвиток [4].

Беручи до уваги аналіз психолого-педагогічної літератури можна зробити висновок про те, що існують різні підходи до визначення поняття наступності: одні дослідники вважають, що наступність – це загально педагогічний принцип (О. Андріянчик, Ю. Кустов, О. Мороз В. Черкасов, та ін.), інші – загально педагогічна закономірність (Н. Олейник, Д. Ситнікова та ін.), а деякі схиляються до думки, що наступність – це методологічний принцип (О. Киверялг, Я. Умборг та ін.).

О. Мороз вважає, що наступність є дидактичним принципом, який потребує забезпечення зв'язку як між окремими аспектами, частинами, етапами й ступенями навчання, так і всередині них; розширення та поглиблення знань, набутих на попередніх етапах навчання, перетворення окремих уявлень і понять у струнку систему знань, умінь і навичок [7].

З погляду А. Батаршева наступність – механізм діалектичного розв'язання суперечностей у навчальному пізнанні. Він вважає, що «...наступність навчання передбачає неперервність навчального пізнання, як необхідну умову виникнення нового знання, пта реалізується у процесі здійснення неперервних міжпредметних і міжциклових зв'язків» [2, с. 22].

На нашу думку, наступність – це орієнтування, при подачі нових знань, на раніше засвоєні знання та досвід дитини з наданням їй нової інформації, що розширить межі знань дитини і на основі якої в майбутньому вона отримає нові знання, що сприяє системному забезпеченню гармонійного фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дитини на всіх рівнях освітнього процесу при переході з одного ступеня навчання на інший, підтриманню постійного інтересу учнів до навчально-пізнавальної діяльності, а також кращому засвоєнню та осмисленню навчального матеріалу.

Шляхом аналізу літератури з педагогіки С. Годник виокремив основні функції наступності навчання, а саме [4, с. 48]:

- зв'язку між новими й попередніми знаннями, як елементами цілісної системи;
- зв'язку між знаннями, що повідомляються на одному уроці і в різних темах курсу, між матеріалом різних предметів;
- забезпечення послідовності переходу класу від одних педагогів до інших (учителям молодших класів потрібно знати програму наступних класів і майбутні вимоги до учнів, а педагогам старших класів варто знати рівень підготовки їх нового контингенту)

Гостро питання наступності навчання постає під час ознайомлення учнів молодших школярів з природою. Її реалізація у дошкільному закладі і

початковій школі сприяє кращому розумінню учнями різноманітності явищ природи, взаємозв'язків між ними, закріпленню в їх свідомості поняття про її єдність та розвиток природи. Для знаходження спільного між тими чи іншими явищами, процесами природи необхідно у дітей сформувати чіткі й міцні знання на кожному етапі опанування навчального предмету [3; с. 5].

Основне завдання учителя полягає в тому, щоб допомогти учню розібратися у тих уявленнях про природу, якими збагатився він внаслідок свого невеликого життєвого досвіду, виправити, перевірити, впорядкувати їх, також розвинути його розумові здібності, спостережливість, увагу.

У свою чергу на важливості формування природних знань у дітей наголошували В. Сухомлинський К. Ушинський, К. Ягодовський, та ін.

К. Ягодовський стверджував, що вивчення курсу природознавства є необхідним для молодших школярів, адже він є основою для вивчення майбутніх систематичних курсів; відіграє важливу роль для розвитку мови, мислення, наповнення змістом «пустих» слів; сприяє виправленню помилкових уявлень і понять у дітей, які утворилися в дошкільний період без відповідного керівництва [8].

Висновок. Отже наступність в навчальному процесі відіграє важливе значення. Вона дає можливість поступово збільшувати об'єм понять і способів дій, а також дає можливість школярам утворювати цілісне уявлення про наукове знання даної галузі науки; впливає на мотивацію навчання; дозволяє учителю застосовувати в навчальному процесі продуктивні способи навчання, дослідницькі і пошукові ситуації, які допомагають активізувати пізнавальну діяльність учнів, поступово збільшуючи навантаження на школярів, забезпечує позитивний вплив на навчання та стимулює дітей до самостійності і творчих пошуків.

Література

1. Аквилева Г.Н., Клепина З.А. Методика преподавания естествознания в начальной школе: Учеб. для студ. учреж. сред. проф. образования пед. профиля. - М: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004 - 240 с.

2. Батаршев А.В. Педагогическая система преемственности обучения в общеобразовательной и профессиональной школе / А.В. Батаршев. – СПб., 1996. – 90 с.
3. Борисенко І.В. Наступність навчання в навчально-виховному комплексі "ліцей-вуз". - Слов'янськ – 2005 - 104 с.
4. Годник С.М. Процесс преемственности высшей и средней школы / С.М. Годник. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1981. – 208 с.
5. Гуз К.Ж. теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. - Полтава: Довкілля - К., 2004. - 472 с.
6. Деликатный К.Г. Преемственность в системе “школа-вуз” / К.Г. Деликатный. – К. : Знание УССР, 1986. – 48 с.
7. Мороз О.Г. Шляхи забезпечення наступності у самостійній учнів середньої загальноосвітньої школи і студентів вузу (на матеріалах шкіл і вузів Української РСР) : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Олексій Григорович Мороз. – К., 1971. – 250 с.
8. Пакулова В.М., Кузнецова В.И. Методика преподавания природоведения. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
9. Ушинський К.Д. Твори в 6-ти томах. Т. 2. – К., 1954. – 500 с.